

Științe socio-umanistice și culturologie

TEMATICA NAȚIONALĂ – ATRIBUT FIRESC ÎN ARTA GRAVURII

NATIONAL THEME – NATURAL ATTRIBUTE IN THE ART OF ENGRAVING

TATIANA COMENDANT¹,

doctor în sociologie, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 76.04(478)

76.02(478)

316.74

*Cercetarea științifică a fenomenelor cultural-artistice constituie un proces complex și actual. Fiecare țară are un sistem de valori colective, experiențe asemănătoare, concepții sau reflecții comune despre lume pe care le acceptă. Toate aceste tan-
gențe, luate în ansamblu, formează cultura națională.*

*Lucrarea în cauză a fost realizată în colaborare cu tinerii cercetători de la specialitatea Grafică din cadrul Facultății
Arte Plastice, Decorative și Design interesați de salvarea, susținerea și ascensiunea valorilor naționale în creația plastică.
Pentru prima dată a fost elaborat un studiu sociologic în care a fost investigată tematica națională prin prisma artei grafice.*

*S-a evaluat nivelul de percepție la tinerii din Republica Moldova a tematicii naționale prezentă în lucrările artiștilor
plastici, create prin multiple tehnici ale gravurii. Au fost cercetate tehnicile gravurii explorate de artiștii-graficieni moldoveni.*

*Studiul realizat a scos în evidență o serie de probleme cu care se confruntă arta grafică în Republica Moldova. Respon-
denții au propus soluții optime de dezvoltare și de remediere a situației existente în grafică contemporană, precum și de pro-
movere a operelor ce reflectă tematica națională reprezentată prin tehnicile de gravură.*

Cuvinte-cheie: tematica națională, arta gravurii, educație artistică, cercetare, tehnici de gravură, artiști – graficieni,
respondenți

*The scientific research of cultural-artistic phenomena is a complex and current process. Each country has a system of
values, similar experiences, common conceptions and reflections about the world, which it accepts. These common points form
the national culture.*

*The work in question was carried out in collaboration with young researchers from the Graphics specialty within the
Faculty of Fine Arts, Decorative and Design interested in safeguarding, supporting and raising national values in plastic cre-
ation. For the first time, a sociological study was developed in which the national theme was investigated through the prism
of graphic art.*

*The level of perception among young people in the Republic of Moldova of the national theme present in the works of
artists, created through multiple engraving techniques, has been examined. The engraving techniques explored by Moldovan
graphic artists have been researched.*

*The study highlighted a number of problems facing the graphic arts in the Republic of Moldova. The respondents proposed
optimal solutions for the development and remedy of the existing situation in contemporary graphic art, as well as for the
promotion of works that reflect the national theme represented by engraving techniques.*

Keywords: national theme, engraving art, artistic education, research, engraving techniques, graphic artists, respondents

Introducere

În societatea modernă, cultura este percepută ca un rezultat al actului creativ și al unui sistem stabil de experiență mentală și emoțională, orientat spre afirmarea principiilor spiritual-umane. Esența cul-

¹ tatianacomend@gmail.com

turii, determinată, afirmată și confirmată pe parcursul dezvoltării sociale, rămâne în vizorul cercetărilor actuale. Numeroase și valoroase studii asupra culturii, bazate pe rezultatele recente ale științei și tehnicii, atestă faptul că aceasta este un important vector de evoluare și nu de degradare a societății. Doar prin corelarea arhetipurilor culturale constituite sistemic este posibilă influența benefică asupra formării eficiente a respectului față de cultură și față de tradițiile neamului din care facem parte. Astfel, conștientizăm necesitatea de valorificare a acestei convenții comune proprii – cultura națională pentru a aduce la lumină semnificația sa particulară.

Educația artistică ca proces de cunoaștere și însușire a culturii artistice

Cultura națională, indisolubil legată și inspirată din tradiția populară, perfecționând continuu valorile materiale și spirituale, reprezintă un aliaj specific al patrimoniului etno-cultural, al valorilor și ideilor general-umane. Cultura națională poate fi examinată și ca o interacțiune continuă care are loc între procesul tradițional și cel inovator.

Un loc aparte între componentele esențiale ale culturii îi revine culturii artistice. „Tocmai valorile artistice și estetice, care păstrează în sine cele mai mari realizări ale geniului uman în opere de artă, stau la straja integrității culturii și a experienței de viață, acumulate de omenire pe parcursul a mii și mii de ani” [1 p. 12].

Educația artistică reprezintă un proces de cunoaștere și însușire de către individ a culturii artistice atât a poporului său cât și a întregii omeniri. Sarcina educației artistice este de a reproduce și transmite cultura. Deci, principala problemă a școlii moderne este determinată de formarea relațiilor dintre generația tânără și valorile culturale. „În secolul al XXI-lea, educația artistică favorizează relații mai strânse și mai fructuoase între educație, cultură, TIC și arte. *Educația artistică* oferă națiunii mijloacele pentru dezvoltarea resurselor umane necesare, menite să valorifice bogăția patrimoniului cultural” [2 p. 346].

Studentii Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice participă activ la realizarea diverselor studii științifice din sfera culturii și artei naționale. Tinerii cercetători sunt orientați către investigarea tematicii naționale la etapa contemporană de dezvoltare a societății. Colaborarea cu studenții interesați de cercetarea unor aspecte cultural-artistice importante s-a materializat în elaborarea lucrării științifice *Tematica națională reprezentată prin tehnici de gravură*. Arta grafică națională rămâne în continuare un subiect de studiu științific al multor tineri de la departamentul Arte plastice.

Tehnici ale gravurii explorate de artiștii-graficieni moldoveni

Gravura reprezintă un gen al artelor vizuale „a cărei tehnici constă în săparea, incizarea prin diverse procedee fizice ori chimice a unei suprafețe, de regulă, plane, fie în vederea imprimării și multiplicării ulterioare a imaginii, fie pentru obținerea unui obiect de valoare artistică” [3 p. 5]. În dicționarul explicativ al limbii române (DEX), termenul de *gravură*, din limba franceză – „gravure”, etimologic, derivă din grecescul „*gráfo*” sau „*graphikos*” care semnifică „arta scrisului, a desenului fără culori și a celui tehnic” [4].

După cum ne relatează vestitul grafician român Florin Stoiciu, doctor, profesor universitar la Facultatea de Arte a Universității *Ovidius* din Constanța, „...odată cu imaginile figurate pe pereții peșterilor de la Lascaux și Altamira au apărut și primele manifestări de tehnici ale gravurii” [5 p. 47].

„În arta universală diferite tehnici ale gravurii au fost explorate la maxima prestanță de Albrecht Dürer (1471-1528), Rembrandt van Rijn (1606-1669), Hendrick Goltzius (aprox. 1558-1617), William Hogarth (1697-1764), Francisco de Goya (1746-1828), William Blake (1757-1827), Gustave Doré (1832-1883) ș.a.” [3 p. 5].

„În arta gravurii există numeroase modalități de a produce imagini... Tehnica gravurii s-a dezvoltat treptat, ca rezultat al acțiunii tendințelor culturale și economice, iar schimbările tehnologice și stilistice intervenite în producerea imaginilor multiplicare au avut loc asemenea unei succesiuni de evenimente istorice interdependente... tradițional, există patru metode principale de gravare; ele se deosebesc prin modul în care se formează imaginea originală pe suprafața plăcii și prin modul în care aceasta este apoi transpusă pe hârtie” [6]. În cadrul acestor metode, evidențiem mai multe tehnici de gravură (***Tabelul 1***).

Tabelul 1. Metode și tehnici de gravură.

Nr. d/r	Metode de gravură	Tehnici de gravură
1.	Gravura în relief (estampare)	- <i>linogravura</i> , - <i>xilogravura</i>
2.	Gravura prin incizare	- <i>gravura cu acul</i> ; - <i>aquaforte</i>
3.	Gravura plană	- <i>litografia</i> ; - <i>tehnicele de tip off-set</i>
4.	Gravura cu șablon	- <i>serigrafia</i>

Sursa: M. Nechita. *Creativitatea în gravură.*

În Republica Moldova, printre artiștii-graficieni preocupați de genul *linogravurii* (din lat. „*linum*” – țesătură, „*oleum*” – ulei și *gravură* – procedeu de obținere a imaginii prin imprimarea pe hârtie a desenului gravat pe linoleum [4]) sunt: Aurel David, Igor Vieru, Eleonora Romanescu, Vladimir Moțcaniuc, Gheorghe Guzun, Ilie Bogdesco, Evgheni Meregă, Victor Ivanov, Theodor Kiriacoff, Evgheni Oseredciuc (**Figura 1**, **Figura 2**, **Figura 3**).

Xilogravura – termen generic care desemnează arta gravării pe lemn în relief (fr. *taille d'épargne*) – este o tehnică practică, cu precădere, în grafica de carte [4]. Astfel, se remarcă ilustrațiile realizate de I. Tăburtă, F. Hămurar, Isaie Cărnuț, Nina Arbore și Gheorghe Ceglacoff (**Figura 4**).

Figura 1. A. David.
Arborele Eminescu

Figura 2. E. Romanescu.
În poiană

Figura 3. Ev. Oseredciuc.
Mitropolitul Petru Movilă

Aquaforte – (din italiană: *acquaforte* – apă tare, acid azotic), procedeu de reproducere a unui desen liniar prin intermediul unui clișeu gravat cu ajutorul acidului azotic pe plăci de cupru sau de zinc [7], aplicat pentru prima dată în Germania, la sfârșitul secolului al XV-lea [5 p. 188]. În acest context, se face relevantă creația artistică a unui șir de graficieni, precum: Ilie Bogdesco, Emil Childescu, Leonid Grigorașenco, Pavel Șilingovski, Eudochia Zavtur (**Figura 5**, **Figura 6**).

Figura 4. Gh. Ceglacoff.
Țăran din Rășinari.

Figura 5. I. Bogdesco.
Pe câmp.

Figura 6. E. Childescu.
Stâna veche.

Din cadrul gravurii plane face parte tehnica *litografiei*, care-și are originile de la cuvântul grecesc „*litos*” – piatră. Este o tehnică de imprimare a imaginii de pe suprafața tipografică plană direct pe foaia de hârtie trecută prin presă. Suprafața tipografică se execută pe o piatră litografică (calcar dens) sau pe o placă metalică (zinc, aluminiu). Litografia artistică a fost inventată la sfârșitul sec. XVIII de germanul Alois Senefelder (1771-1834) [8]. În genul *litografiei* (**Figura 7**) se remarcă activitatea graficienilor moldoveni Pavel Șilingovski, Gheorghe Vrabie, Igor Necitailo.

Tehnica de imprimare, care și-a găsit loc printre celelalte tehnici ale gravurii tradiționale abia pe la jumătatea secolului XX ca gen artistic în sine, este *serigrafia* [4]. Rădăcinile procedurii serigrafice aparțin, se pare, lui Samuel Simon, rezident din Manchester, Marea Britanie, care a primit un brevet englez în 1907, ce acoperă procesul de imprimare serigrafică așa cum îl cunoaștem astăzi [9]. Un alt moment important îl reprezintă apariția tehnologiei fotografice din anii '80 bazată pe computer, care a devenit, astfel, un instrument de neînlocuit în etapele de prelucrare a imaginii și pregătirea formelor pentru imprimare pe diverse suporturi. Dintre toate tehnicile de imprimare *serigrafia* este singura, care până în momentul de față, a reușit să acopere aproape toate suporturile cunoscute, fie ele bidimensionale sau tridimensionale [5 p. 67]. Drept exemplu pot servi stema Republicii Moldova (**Figura 8**) și stema municipiului Chișinău elaborate de Gheorghe Vrăbie, pentru imprimarea cărora a fost aplicată tehnica *serigrafiei*.

Figura 7. P. Șilingovski.
Basarabia. Peisaj cu pod.

Figura 8. Gh. Vrăbie.
Stema de Stat a Republicii Moldova.

Tematica națională – subiect de cercetare sociologică

Promovarea lucrărilor de grafică cu conținut tematic național a constituit obiectivul primordial al studiului *Tematica națională reprezentată prin tehnici de gravură*. Astfel, s-a conturat scopul cercetării: evaluarea nivelului de percepție la tinerii din Republica Moldova a tematicii naționale prezentă în lucrările artiștilor plastici, realizate prin prisma tehnicilor de gravură. Lucrarea constituie un studiu sociologic în care, pentru prima dată, a fost investigată tematica națională realizată prin intermediul tehnicilor de gravură.

Ca metodă fundamentală de cercetare a fost aplicată ancheta sociologică pe bază de interviu. Au fost utilizate două ghiduri de interviu: pentru experți – specialiști în domeniul culturii și artei, cât și pentru respondenții tineri din mediul urban și mediul rural al țării. S-a aplicat metoda eșantionării neprobabilistice întâmplătoare.

Esența noțiunii „tematică națională” este cunoscută atât la sate cât și la orașe. Conform opiniei celor intervievați, tematica națională presupune un ansamblu de elemente ce determină cultura, arta, valorile naționale ale unui popor (tradiții, obiceiuri, folclor, port, obiecte de artizanat, limbă). Specialiștii în domeniu au mai adăugat că tematica națională reprezintă temelia istoriei și culturii naționale. S-a subliniat faptul că tematica națională este rădăcina artei.

Respondenților tineri li s-au oferit spre cercetare 36 de reproduceri după lucrări ce abordează tematica națională executate în diverse genuri (portret, natură statică, peisaj, compoziție, ilustrație), cât și în diferite tehnici de gravură (xilografură, linografură, aquaforte, litografie, serigrafie). S-a constatat că majoritatea celor intervievați pot deosebi o lucrare grafică de o pictură în ulei (respondenții de la orașe – 81%, respondenții de la sate – 64%). Prin analiza comparativă s-a depistat că astfel de noțiuni ca „gravură” sau „tehnici de gravură” le sunt cunoscute intervievaților de la orașe și sate. Tinerii din mediul urban cunosc denumirea anumitor procedee de gravură, dar mai cunosc și posibilitățile ce le oferă aceste procedee: gravura cu acul, linografura, monotipia. Pe când tinerii din mediul rural mai puțin cunosc procedeele de gravură, dar sunt familiarizați cu denumirea anumitor tehnici: xilografură, linografură, gravura în dălțiță.

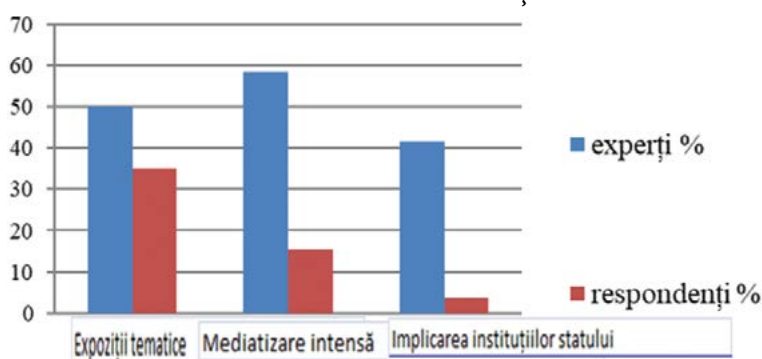
Mai mult de 50 la sută din intervievați consideră că procedeele tehnice n-au nici o influență asupra societății, deoarece gravura contemporană în Republica Moldova se confruntă cu un șir de probleme:

nivelul intelectual și cultural redus al societății; lipsa comezilor de stat; lipsa pieței de desfacere; lipsa corelației între structurile publice; lipsa magazinelor specializate în gravură; gravura este exclusă din aplicare, lipsește promovarea; nu e solicitată gravura în grafica de carte; nu se practică acest gen în instituțiile de învățământ de nivel mediu; acest gen de artă se confruntă cu problemele financiare etc.

În opinia respondenților, gravura cu tematică națională este pe linia de plutire. Preferință se acordă artei postmoderniste care n-are tangență cu tematica națională. S-a menționat faptul că gustul artistic la tinerii din Republica Moldova stă la hotarul dintre bunul gust și kitsch. Dar, totuși, există toate posibilitățile pentru a realiza creații de artă cu implicarea tehnicilor de gravură.

Atât experții cât și respondenții au propus soluții comune pentru promovarea lucrărilor ce reflectă tematica națională: expoziții tematice, mediatizare intensă și implicarea instituțiilor statului (*Diagrama 1*).

Diagrama 1. Soluții comune pentru promovarea lucrărilor ce reflectă tematica națională.

Specialiștii-experti au indicat că tematica națională ar fi o sursă de promovare a imaginii și culturii poporului nostru, dar cu o singură condiție – prezentarea la un nivel absolut profesionist a lucrărilor de acest gen. Un artist plastic profesionist, care se respectă pe sine însuși și are sentimentul propriei demnități, este obligat să identifice și să multiplice valorile naționale, pentru că lucrările ce tratează tematica națională reprezintă cartea de vizită a țării noastre în întreaga lume.

Concluzii-recomandări

Rezumând bilanțul cercetării, venim cu următoarele concluzii-recomandări:

- Restructurarea creativă și dezvoltarea personalității, funcțional, depind de creșterea nivelului socio-cultural, de integrarea cetățenilor în mediul social, de organizarea, dirijarea și comunicarea în cadrul societății.

- Tematica națională este o sursă de inspirație și educație morală a cugetului național al neamului și de formare a imaginii etno-culturale a poporului.

- Creația plastică este un mod de a păstra, de a conserva și de a promova valorile naționale.

- Tratarea tematicii naționale prin tehnicile de gravură rămâne a fi actuală, deoarece prin multiplicarea imaginii aceste procedee tehnice oferă posibilitatea de a cunoaște și disemina mai ușor un mesaj artistic.

- Tehnicile de gravură, ca atribute educativ-spirituale, au impact considerabil în cunoașterea și respectarea patrimoniului cultural național.

- Experții-specialiști din domeniu recomandă de a completa conținutul curricular de învățământ mediu cu includerea orelor de estetică, etnografie, folclor, istoria artei naționale etc.

- Crearea condițiilor adecvate de lucru în atelierelor studențești de gravură, achiziționarea utilajului modern necesar în executarea proceselor tehnice corespunzătoare.

- Cu scopul de a proteja, de a salva gravura, cât și de a favoriza acest gen de artă printre tineri, 78% din respondenții consideră că este necesar de a organiza la nivel înalt bienale de gravură, expoziții-concurs, tabere de gravură, având ca generic tematica națională.

- 49 la sută din cei intervievați propun organizarea unui festival național de gravură care să includă ateliere de creație, discuții, expoziții în aer liber, workshop-uri care ar încuraja artiștii graficieni să-și expună lucrările ce implică tematica națională.

– Prin cunoașterea și utilizarea tradițiilor naționale, să tindem la promovarea acestora la nivel universal.

– 70% dintre tineri conștientizează oportunitatea reprezentării tematicii naționale în creația plastică ca necesitate pentru a salvagarda și a continua tradițiile și cultura artei naționale, pentru a păstra identitatea națională în contextul dezvoltării europene la etapa actuală.

Referințe bibliografice

1. COMENDANT, T. Abordări existențiale ale culturii naționale. In: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*: conf. șt. intern. (ed. a XIV-a), 9 noiem., 2018. Iași: Performantica, 2018, vol. 32, pp. 12–17. ISBN 978-606-685-614-0.
2. COMENDANT, T. Arta designului în preocupările științifice ale viitorilor artiști plastici. In: *Integralizarea domeniilor de educație artistică: repere teoretico-metodologice, provocări și perspective*: culeg. de materiale ale simp. șt. intern., 18–20 oct., 2018. Bălți: Indigou Color, 2019, pp. 345–349. ISBN 978-9975-3382-1-9.
3. CONDRATICOVA, L. Gravură și gravare: semnificația termenilor, particularități și generalități de utilizare In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților*, Universitatea Tehnică a Moldovei, 15-17 noiem, 2012. Chișinău, 2013, vol. 3, pp. 5-8. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN 978-9975-45-251-9.
4. Gravură. In: *Dexonline*. [accesat 30 sept. 2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/gravura>
5. STOICIU, F. *Materialitatea în gravură*. București: UNARTE, 2006. ISBN 973-87493-2-8.
6. NECHITA, M. Creativitatea în gravură. In: *Ianus* [online]: revistă. 2001, nr. 4 [accesat 31 aug. 2019]. Disponibil: <http://ianus.inoe.ro/M%20Nechita.htm>.
7. Acvaforte. In: *Dexonline*. [accesat 30 sept. 2019]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/acvaforte/549726>.
8. *Alois Senefelder Invents&Develops Lithography*. [accesat 14 oct. 2019]. Disponibil: <http://www.historyofinformation.com/detail.php?id=436>.
9. *Samuel Simon. Cei care sunt în serigrafie*. [accesat la 14 oct. 2019]. Disponibil: [https:// universaldomainexchange.com/whoswho/samuel-simon/](https://universaldomainexchange.com/whoswho/samuel-simon/).